

ВХІД У ЗМІННОМУ ВЗУТТІ

Щомісячне видання учнівського самоврядування
комунального закладу «Вінницький ліцей №16»
Спецвипуск, жовтень, 2022

**Хай ллється мова українська,
Дзвінка, прекрасна як
струмок,**

**І до неба високо піднісся
її співучий голосок.**

**В день мови нашої солов'їної,
Так український люд,
Ми радімо всією країною,
Що співочою Україну звать**

*«Нації вмирають не від інфаркту.
Спочатку їм відбирає мову. Ми
повинні бути свідомі того, що мовна
проблема для нас актуальна і на
початку XXI століття, і якщо ми не
схаменемося, то матимемо дуже
невтішну перспективу»*

— **Ліна Костенко**

**В Україні сьогодні свято,
Писемності та мови день,
Ми рідну вітаємо завзято,
Вірші складаємо, співаємо**

пісень,

Побажаємо мові процвітати,

І кожен щоб її не забував,

Бажаємо українською

розмовляти,

Щоб всіх навколо здивував!

“Мова – втілення думки. Що багатша думка, то багатша мова. Любімо її, вивчаймо її, розвиваймо її! Борімося за красу мови, за правильність мови, за доступність мови, за багатство мови...”

— **Максим Рильський**

«Людина, яка втратила свою мову, — неповноцінна, вона другорядна в порівнянні з носієм рідної мови.»

— **Павло Мовчан**

«Запахна, співуча, гнучка, милозвучна, сповнена музики і квіткових пахоців — скількома епітетами супроводяться визнання української мови... Той, хто зневажливо ставиться до рідної мови, не може й сам викликати поваги до себе.»

— **Олесь Гончар**

9 листопада Україна святкує День української мови завдяки ініціативі Президента України Леоніда Кучми. В 1997 році колишній Президент підписав указ про запровадження свята в день вшанування українського літописця преподобного Нестора — послідовника творців слов'янської писемності Кирила та Мефодія.

Українська мова – солов'їна, вона лється, немов пісня, і прекрасними рядками лягає на папір! Бажаю в цей святковий День української писемності та мови забудуться всі складнощі і сумніви. У той же час, бажаю, щоб світоч дивного української мови ніколи не згасав в тобі!
Твори українською!

*Спитай себе, дитино, хто ти є,
І в серці обізветься рідна мова;
І в голосі ясним ім'я твоє
Просяє, наче зірка світанкова.
З родинного гнізда, немов пташа,
Ти полетиш, де світу далечизна,
Та в рідній мові буде вся душа
І вся твоя дорога, вся Вітчизна.
У просторах, яким немає меж,
Не згубишся, як на вітрах полова.
Моря перелетиш і не впадеш,
Допоки буде в серці рідна мова.*

— *Дмитро Павличко*

Дібрати антоніми до запропонованих слів

Сміятися
Корисний
Захід
Минуле
Працьовитий
Вітатися
Хвалити
Оптиміст

Активний
Хворіти
Ганьба
Згадати
Прокинутися
Світанок
Щедрість
Мирний

20 цікавих фактів про українську мову

1. Українська мова належить до старопописемних мов – її писемна традиція налічує близько тисячоліття.
2. Сучасну українську мову започаткував Іван Котляревський, а основоположником став Тарас Шевченко, вони почали писати свої твори народною мовою на основі українських середньонадніпрянських говірок. Офіційно вважається, що після видання «Енеїди» Івана Котляревського, українська мова була прирівняна до літературної мови.

3. У 1918-1920 роках українська мова була офіційною мовою Кубанської Народної Республіки.
4. В українській мові безліч синонімів. Наприклад, слово "горизонт" має 12 синонімів: обрій, небозвід, небосхил, крайнебо, круговид, кругозір, кругогляд, виднокруг, видноколо, виднокрай, небокрай, овид.
5. Перші слова з української мови записані в 448 році нашої ери. Тоді візантійський історик Пріск Панікійський, перебував на території сучасної України в таборі володаря Аттіли, записав слова «мед» і «страва».
6. Українська мова офіційно визнана однією з найкрасивіших: вона посідає друге місце в світі за мелодійністю (після італійської) та третє за красою лексики (після французької та перської).
7. В українській мові найбільша кількість слів починається на літеру «П».
8. Найменш уживаною літерою українського алфавіту є літера «Ф».
9. За різними даними, українська мова посідає 25 або 32 місце за кількістю носіїв серед найпоширеніших мов у світі. Для 36-37,5 мільйонів осіб українська мова є рідною. Загалом у світі 41-45 мільйонів осіб володіють українською.
10. Перший офіційний Український правопис було затверджено 17 травня 1919 року на Загальних зборах Української академії наук.
11. За межами Європи українська мова має напівофіційний статус в США (округ Кук штату Іллінойс). Відомо, що округ Кук в штаті Іллінойс – це 16-ий з найбільших у світі урядів місцевого самоврядування. В цьому окрузі проживає близько 5,5 мільйона населення, до складу округу входить місто Чикаго разом з передмістями. Українська мова була обрана як одна з найбільш вживаних мов у цьому районі.
12. Відповідно до даних Національної Академії Наук України, сучасна українська мова містить приблизно 256 тисяч слів.

14. Відповідно до видання «Короткий словник синонімів української мови», в якому розроблено 4279 синонімічних рядів, найбільшу кількість синонімів має слово «бити» — 45 синонімів.
15. 1933 року з правопису була вилучена літера «ґ», а 1990-повернена знову.

го —

16. Перший український «Буквар» видав 1574 року у Львові першодрукар Іван Федоров. До наших часів дійшов лише один примірник книги, який було знайдено 1927-го в Римі. Зараз стародрук зберігається в бібліотеці Гарвардського університету.
17. Найбільше перекладів серед українських творів має «Заповіт» Тараса Шевченка — 147 мовами.
18. Найстарішою українською піснею вважається балада «Дунаю, Дунаю, чому смутен течеш?».
19. Українську мову в різні історичні періоди називали по-різному: проста, руська, русинська, козацька тощо. Історично найуживанішою назвою української мови до середини XIX ст. була назва «руська мова».
20. Українська мова багата на зменшувальні форми. Зменшувальну форму має навіть слово «вороги» — «вороженьки».

Нагадаємо, «Мова – ДНК нації» – волонтерський освітній проект для всіх охочих вдосконалювати свої знання української мови.

« Абетка побажань »

А – активності творчої.	Н – наснаги професійної.
Б – безхмарності небесної.	О – обрїю барвистого.
В – віри розсудливої.	П – посмішки чуйної.
Г – гумору неміряного.	Р – радості всесильної.
Г – гречності щоденної.	С – спокою літнього.
Д – достатку життєвого.	Т – теплоти родинної.
Е – економії розумної.	У – успіху великого.
Є – єдності сімейної.	Ф – фантазії гармонійної.
Ж – життя безкінечного.	Х – хліба цілощого.
З – здоров'я безмежного.	Ц – царини домашньої.
І – імені чистого.	Ч – чарівності приємної.
Ї – їздити в подорожі.	Ш – широти духовної.
К – кохання доброго.	Щ – щастя невичерпного.
Л – людяності Щирої.	Ю – юності сердечної.
М – мрії здійсненної.	Я – ясності майбутньої.

Про кохання українською мовою

Коли вам хтось подобається

- ♥ Залишатися.
- ♥ Загравати.
- ♥ Кокетувати.
- ♥ Підбивати клішці.
- ♥ Смалити халявки.
- ♥ Стелити містки.
- ♥ Топтати стежки.

Я нарешті
наважився обвідчатися
(«зізнатися в
коханні» - кальяк)

Обвідчаття

«Я попросив її руки!»
(«зробив пропозицію» - кальяк)

- ♥ Бути гарною обручку
(а не «обручальне кільце»)
- ♥ Після заручин або змови
(а не «помолвки»)
- ♥ Справити або відбутися весілля
(а не «зіграти свадьбу»)
- ♥ Ви станете нареченими
(«жених і невеста» - суржик)

Любити
Україну,
Сина,
Доньку,
Маму,
Батька,
Подорожі,
Читати,
Борю,
Сало

Кохати
Наталю,
Павла,
Дружину,
Чоловіка,
Хлопця,
Дівчину,
Наречену,
Нареченого

ПОХОДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

«СЪОМА ВОДА НА КИСЕЛІ»

Кисель — дрізкий і солодкий із фруктовими інгредієнтами чи м'якотию. До нього крім самої води зазвичай додають цукор, лимонний сік, ванілін тощо.

Вода, якою було приправлено киселем, була майже чистою. Усе забірало з собою середню воду.

Отже, у словий воді так мало від улюбленої природної струмки — киселю, як у димого рідкого спиртного ринку із гірською водою.

Съомою водою на киселі називають дуже далеких родичів.

© Світлана

«БРАТИ ЗА СЕРЦЕ»

У народному уявленні серце є центром людської життєвої сили, що відповідає за почуття, прихильність до інших людей, моральні якості.

Воно тане, як віск, сохне, в'яне, лудиться, мліє, кривиться, кров'ю обшивається — залежно від життєвої ситуації.

Брати за серце — значить дуже розчулювати, хвилювати кого-небудь.

© Світлана

«ОДНА ЛАСТІВКА ВЕСНИ НЕ РОБИТЬ»

В одній із байок Езопа розповідається про юнака, який розпратив батьківську стадачину. У хлопця лишилися тільки овця, але він і його продав, побачивши ластівку — провісницю весни і тепла. Та куди ж поїхав, ластівка загинула, а юнак з обуренням дорікав їй, що вона його обдурила.

Певна ластівка справді ознаменує початок веснянки, проте єдиної такої ще не побачив.

Весті «одна ластівка весни не робить» означає, що окремі ознаки, кризисні згоди не свідчать про його виникнення або існування насправді.

© Світлана

«БИТИ ЧОЛОМ»

У княжу добу на Русі існував звичай: звертаючись до князя, русичі низько кланялися, інколи сягаючи чолом землі.

Відтоді у мові закріпився вислів «бити чолом» — кланятися комусь, звертатися з проханням.

© Світлана

«БІЛА ВОРОНА»

Фразеологізм майже дві тисячі років. Його автор — давньоримський поет Квінтіл, який писав: «Доля наділяє царство рабам, поплоненим... тільки щастливці таких менше, ніж білих ворон».

У природі білі ворони трапляються дуже рідко. Їхнє забарвлення зумовлене відсутністю в організмі пігменту (барви). Такі птахи зазвичай живуть біля річок, бо вони вживаються на тлі зграї.

Білими воронами називають людей, які своєю поведінкою, зовнішнім виглядом не схожі на загальну масу.

© Світлана

До поданих фразеологізмів доберіть із довідки синонімічні слова.

1. Присутити князю.
2. Вільний птах.
3. Як риба у воді.
4. Зарубати на носі.
5. Захлюпати очі.
6. Курні не кланяють.
7. Брати гору.
8. Ні сніг ні зорь.
9. Пекти рясці.

Довідка:

Замовкнути, вигідно, узосніг, червоніти, багато, обманювати, незалежний, запам'ятати, перемагати.

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ У МАЛЮНКАХ

• Повісити носа

Задерти носа

• Тримати язик за зубами

Розв'язати язика

Дрижаки
проймають

Кидати
в жар

Замилувати
очі

Відкривати
очі

Зарубати
на носі

Викинути
з голови

Ні пари
з вуст

Розпустити
язика

біла ворона

як білка в колесі

взяти себе в руки

вилами по воді писано

Гра «3 ніг на голову»

- МОКДАЛІВ ЕМЧ
- ЄВІГІАВ НІСТАЙ
- КАНІТ АДНИАРІ
- КИДИБАЙ ИТБИ
- ВИТИКРИ ШЕЮДУ
- ЧИТИТО СИЛЯ
- ТИГРА ШУПЕР ПКУСКРИ
- НОВИЙТЕР ЦЬВІНЕ
- ТИНУТЯГ АЗ ЗИКЯ
- ЛХІБ МУСЬОУ ЛОГОВА

-

ДІАЛЕКТИ ГОВІРКИ

сковорода?
пательня?

фандел?
палачінташ?

блюма (повільна людина) пендрак (личинка) кавальчик (шматок) ореля (гойдалка) адкуль (звідки) лісавиця (драбина) високи вуол (дуб) (віл) глива (груша) конопляник (горобець) чувал (мшок) баюра (колюжа) кабацік (піджак) веселики (журавлі) утва (качка) настільник (скатертина) гонор миця (честь) (кішка) андрути допіру (вафлі) (щойно) хупавий (дятел) (глючик) кобушка лівуша (лівша) захцянка (бажання) трафунок (випадок) (білка) красивий (красивий) ласкавиця глушпет (грим) (глухий) (холодно) бздуря гишки (нісенітниця) (холодець) йойлик джінджик мурза (дитина) (комар) (замазура) відволош (кволий) утлий косовиця (кукурудза) калапуцькати (перемішувати) (абрикоси) (хмара) бурхало (вітер) (глючик) мухариці (мурахи) жнива (друг) (гармидер) (аби) кіфлик (рогалик) неньо (батько) пом'яг (молочник) (глючик) сапетка (скупий) шваблики (сірники) дуркати (стукати) квасок пакіл (щавель) (кілок) жалива мамула (велика) (ковеня) дати духопелки (кропива) (ледачий) корзина (кочерга) (дати стусана) хвища банітувати веремне (погода) зобува (взуття) жабуриння (водорослі) палалай (вогонь) ворочок (торбинка) дзан (душа) ебет ауслаути (так) (цілувати) мераб (привіт) йок (ні) бас (голова)

ЗАКАРПАТСЬКІ ВИСЛОВИ

Пой гет- іди сюди
Айно-так
Май- якщо
Удкить - звідки
Кілько - скільки
Ипний - такий як має бути
Гиндека - от там
Никус - ну ніяк ...

ТРАДИЦІЙНІ ПРИВІТАННЯ

Як ся маєте?
Дай Боже всім по сім, а нам по вісім!
Слава Ісу!
Дай Боже щасливу годину!
Слава на віки!
Пан Біг в поміч!
Посередині: як вчора, так і нині!
Помагайбі!

ГОВОРІМО УКРАЇНСЬКОЮ!

ТАК НЕПРАВИЛЬНО

Автобус по замовленню
Буханка хліба
Вартує поваги
Вантажні перевозки
Вдень з вогнем не знайдеш

В деякій мірі
Вести переписку
Взяти себе в руки
Вибраний на посаду
Вийшов зі строю
Вийти з себе
Вислати за адресою
Відіграє важливе значення
Відмітити
Відношення до людей
Відносно небагато
Відноситися до роботи
Відстань від неї!
Віруюча людина
Вірна думка
Вірна смерть
В кінці кінців
Включитися в роботу
Внести вклад
В одній сорочці
Володіти мовою
Володіти якостями лідера
Вражаюча звістка

ТАК ПРАВИЛЬНО

автобус на замовлення
буханець хліба
вартій поваги
вантажні перевезення
вдень зі свічкою не знайдеш

деякою мірою
листуватися
опанувати себе
обраний на посаду
вийшов з ладу
втратити витримку
надіслати на адресу
відіграє важливу роль
зазначити
ставлення до людей
порівняно небагато
ставитися до роботи
відчепись...
побожна (богомільна) людина
слухна думка
неминуча смерть
врешті-решт, зрештою
взятися до роботи
зробити внесок
в самій сорочці
знати мову
мати риси лідера
приголомшлива звістка

